

Жуковський М.П.

Голова Нікопольської міської організації

Всеукраїнської спілки краєзнавців,

заступник директора

Нікопольського краєзнавчого музею

з наукової роботи

м. Нікополь, Україна

[Біографія](#)

Матеріал надано в авторській редакції

Про плани перенесення Нової Січі до Микитинового Перевозу Серед багатьох південних прикордонних поселень Війська Запорозького Низового Микитин Перевіз посідав одне з найважливіших місць. Він виник в урочищі Микитин Ріг у середині XVII ст. поруч із містом-фортецею, яка в науковій літературі відома як Микитинська Запорозька Січ. Остання була збудована реєстровими козаками за угодою з польським сеймом у 1639 р., щоб не давати можливості переправлятися татарам через Дніпро від Кам'яного Затону на Микитин Ріг.

Перенесення запорожцями у 50-х роках XVII ст. Січі з Микитинового Рогу на Чортомлик визначало два функціональні напрями розвитку Микитинового Перевозу: продовжувати охорону найважливішої переправи і забезпечити підприємцям перевезення вантажів до Криму. Навіть у період перебування Війська Запорозького Низового під протекторатом Кримського хана і турецького султана значення Микитинового Перевозу і йому подібних аніскільки не зменшилося, а навіть було обумовлено спеціальною угодою. Як повідомляв князь Мишецький, «Войску Запорожскому даны были перевозы, которые имеют по рекам Днепру и Бугу, а именно: 1. Перевоз имели в Кайдаках; 2. В Микитином; 3. В Каменке; В Кизикермене, где чрез оные перевозы хаживали из малороссии купцы и простой народ для продажи и покупки всяких товаров, також и за солью в Крым; також и татары хаживали в малороссию для означенной добычи».

Козацьке поселення Микитин Перевіз залишалося і під час повернення запорожців під протекторатом російської імперії у 1734 р. та побудови Нової Січі на р. Підпільній. Тут знаходилася залага у 150 козаків, митниця з посадовими особами. Від кошової старшини Війська Запорозького Низового - шафар, писар, підшафарій, підписар. Останні збирали мито, брали відрахування необхідні для утримання команди і будівель, наглядали за порядком на перевозі. Перевезення через Дніпро здійснювалося на військових паромах. Для обслуговування приїжджих та місцевих мешканців у Микитиному була церква Святої Покрови Божої матері.

В цьому значенні Микитин Перевіз для кошової старшини Війська Запорозького Низового було дуже вагомим, оскільки він приносив їм значні прибутки.

Враховуючи безперечне значення Микитиноного Перевозу, що був також кордоном між Російською імперією та Кримським ханством, своїх представників мали і росіяни. Тут була розташована Микитинська застава, яку очолював прикордонний російський офіцер. Від колеги іноземних справ був присланий перекладач, для видання віз і закордонних паспортів, а також для виконання спеціальних доручень.

У січні 1755 р. перекладач КІС у Микитиному Перевозі Ф. Семенов подав своєму начальству «Проект про пристань морських кораблів при Микитинській Заставі». Спостережливий перекладач помітив, що торгові кораблі мають обмежену кількість днів для проходження дніпровськими протоками до Нової Січі у зв'язку з падінням рівня води влітку та мілинами. Він запропонував зробити біля Микитинської застави пристань для морських торгових кораблів, що принесе великий прибуток Російській імперії.

Кошова старшина дізналася про вищезгаданий документ. До Київського генерал-губернатора Костюріна кошовий отаман Григорій Федоров направив рішучий протест з цього приводу, вимагаючи знищити листа Ф. Семенова.

Але й року не пройшло, як кошова старшина змінила своє ставлення до проекту будівництва порту у Микитиному Перевозі. 1 квітня 1756 р. у Запорозькій Січі відбулася велика пожежа, під час якої згоріло багато будівель. Відбудова Січі йшла повільно, бо вимагала значних коштів та матеріалів. Ось тут остаточно і з'ясувалося, що кораблі із-за мілин на р. Підпільній не можуть завжди підходити до Січі. Ось чому козаки, обговоривши ситуацію прийняли рішення перенести Січ на Микитин Перевіз, що був від неї за 20 верст. Про це кошовий отаман Г. Федоров повідомив 12 березня 1758 р. гетьмана України К.Г. Розумовського. Копію цього листа К. Розумовський спрямував далі - до Сенату у Санкт-Петербург.

У червні 1758 р. від імені імператриці Єлизавети I гетьману України прийшла грамота з наказом перевірити нове місце визначене для перенесення Січі. За дорученням гетьмана К. Розумовського та Генеральної Військової канцелярії влітку 1758 р. комісія у складі миргородського сотника В. Зарудного, військового товариша Я. Трофимовського та сина миргородського полковника П. Остроградського оглянула територію Січі, Микитиноного Перевозу, склали їх плани. І вже у березні 1759 р. ці документи разом з висновком Генеральної Військової канцелярії про доцільність перенесення Січі були подані гетьману К. Розумовському, а далі вони були надіслані в Сенат Російської імперії.

У січні 1760 р. російські сенатори повідомили гетьману України про отримання документів, але несподівано почали вимагати від нього особисто підтвердження своєї згоди про перенесення Січі на нове місце. К. Розумовський дав позитивну відповідь у С.-Петербургу.

Тривалий час Сенат не подавав звістки про своє ставлення до проблеми нового місцеперебування Запорозької Січі. На прохання кошового отамана Г. Федорова та

військового судді П. Калнишевського гетьман К. Розумовський знову порушив клопотання перед Сенатом щодо перенесення Січі в урочище Микитинське.

Його дії зустріли опір сенаторів. Обер-прокурор імперії граф Чернишов подав їм рапорт про рух турецьких кораблів по Дніпру, і, зокрема, їх відвідування Нової Січі. Він запропонував послати в розвідку на Січ і Микитин Перевіз кмітливого чиновника. Вибір впав на члена Комерц-колегії надвірного радника Д. Лодигіна. Під прикриттям комерсанта він з'ясував становище на Січі і Микитиному Перевозі і визнав, що кращого місця на нижньому Дніпрі для будівництва великого торгового порта ніж у Микитиному немає.

Д. Лодигін запропонував своєму керівництву:

1. Збудувати пристань для кораблів, що приходять із моря в Дніпро у Микитиному Перевозі.
2. Запорозьку Січ до Микитиноного Перевозу не переносити.
3. Розташувати у Микитиному військову частину не менше батальйону і збудувати ретрашемент тощо.
4. Посилити контроль за торгівлею запорожців.

Проте російський уряд ще не мав достатніх можливостей захопити цю стратегічну позицію на Запорозжжі, тобто Микитин Перевіз. Ось чому від імені Катерини II 10 квітня 1763 р. видається наказ гетьману К. Розумовському та керівнику фортифікаційних справ Російської імперії генерал-директору фельдцейхмейстеру і кавалеру О. Вільбоа зробити топографічне обстеження місцевості біля Микитиноного Перевозу.

Влітку 1763 р. за їх дорученням на Запорозьку Січ прибув з відповідними повноваженнями інженер-полковник В. Менцеліус. Він зняв план місцевості від Січі до Микитиноного Перевозу, склав проект фортеці Січі на ньому та кошторис витрат на її будівництво у сумі 177 857 рублів 88 копійок. Рапорт інженер-полковника В. Менцеліуса, а також проект і кошторис Катерина II на початку 1764 р. затвердила.

Але про план перенесення Нової Січі з р. Підпільної до Микитиноного Перевозу через шпигунів стало відомо кримському ханові, а від нього і турецькому султану. Вони заявили Російській імперії протест, а хан до того ж почав погрожувати торговим зв'язкам по Дніпру. Зваживши на це Катерина II ухвалила 28 травня 1764 р. Указ, яким «Сечи Запорожской на новое место перенесения до будущего удобного времени и пока настоящие польские дела в лутшее состояние придут, отложить...».

Таким чином, реалізувати задум перенести Нову Січ до Микитиноного Перевозу запорожцям не вдалося. Сприятливий привід поновити клопотання з'явився у кошової старшини під час російсько-турецької війни 1768-1774 рр. Козаки звернулися до Катерини II за резолюцією щоб перенести Січ. Проте відповіді так і не отримали. Замість неї наприкінці травня 1775 р. на Запорозжжя увійшли полки російської армії і ліквідували за наказом цариці Нову Січ взагалі.

Вищенаведене показує, наскільки важко було запорозьким козакам, перебуваючи під тиском геополітичних інтересів сусідніх держав, захистити власну державу від їх зазіхань, особливо від тієї, що була союзником і протектором. **Переведення в**

електронний вигляд:

Бутенко О.П.

На нашому сайті Ви можете дізнатися більше про історію Нікопольщини:

- [Історія Нікопольщини](#)

[У разі використання матеріалів цього сайту активне посилання на сайт обов'язкове](#)